

Література:

1. Сторчак О. Г. Структура лінгвокогнітивного та лінгвокультурного концепту // Четвертий міжнародний науковий форум. Сучасна лінгвістика: Традиції. Сьогодення. Перспективи. Тези доповідей / В. О. Самохіна. – Х. : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2011. – с. 112-113.
2. Бердникова Д. В. Языковая картина мира как часть концептуальной картины мира // Актуальные проблемы преподавания иностранных языков в неязыковых вузах (материалы Межфакультетской научно-методической конференции). – М. : Издательский дом НИУ ВШЭ, 2012. – С. 271–278.
3. Власова Е. А. Соотношение понятий «язык», «культура» и «картина мира». – Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : «Граммота», 2010. – № 7. – С. 61–64. – Режим доступа : http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2012_7-1_13.pdf
4. Воркачѳ С. Г. Концепт как «зонтиковый» термин // Язык, сознание, коммуникация. – Вып. 24. – М., 2003. – С. 5–12.
5. Воркачѳ С. Г. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования / С. Г. Воркачѳ, Л. Э. Кузнецова, Л. Г. Кусов, Д. Ю. Полинченко, М. А. Хизова. – Волгоград: ВолГУ, 2007. – 400 с.
6. Гончарова Н. Н. Языковая картина мира как объект лингвистического описания. – Известия Тульского государственного университета. – Тула : ТулГУ, 2012. – № 2. Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/yazykovaya-kartina-mira-kak-obekt-lingvisticheskogo-opisaniya#ixzz3SD4meIf>
7. Гречко В. А. Теория языкознания: Учеб. пособие / В. А. Гречко. – М. : Высш. шк., 2003. – 375 с.
8. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи // Жинкин Н. И. Язык – речь – творчество. – М. : Лабиринт, 1998. – С. 146–162. – Режим доступа : <http://www.philologoz.ru/zhinkin.transcode.html>
9. Калашникова Л. В. Лингвистическое понимание концепта // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2008. – № 1. – С. 98–100.
10. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности : Сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 2001. – С. 3–16.
11. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград : «Перемена», 2002. – 331 с.
12. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянов, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : Филол. ф-т МГУ им. Л. В. Ломоносова, 1996. – 197 с.
13. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – М. : Эксмо, 2001. – Режим доступа : <http://www.e-reading.link/book.php?book=33638>
14. Маслова В. Лингвокультурология. Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/maslova/index.php
15. Пименова М. В. Языковая картина мира : учеб. пособие // М. В. Пименова. – М.: ФЛИНТА, 2011. – 108 с.
16. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. – Воронеж : Изд-во «Истоки», 2001. – 191 с.
17. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – М. : Лабиринт, 1999. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/poteb/index.php
18. Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы / А. Н. Приходько. – Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. – 307 с.
19. Прохоров Ю. Е. Концепт, текст, дискурс в структуре и содержании коммуникации. – Екатеринбург : Ур. гос. ун-т им. А. М. Горького, 2006. – 38 с.
20. Рудакова А. В. Когнитология и когнитивная лингвистика / А. В. Рудакова. – Воронеж : «Истоки», 2004. – 80 с.
21. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. – М. : Academia, 2000. – 128 с.
22. Степанов Ю. С. Концепт // Константы: Словарь русской культуры. – М. : Академический проект, 2004. – С. 42–67.
23. Туркина О. А. Индивидуальная картина мира и возможности воздействия на неё. – Минск : Белорус. Гос. Ун-т, 2008. Режим доступа : http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/21803/1/turkina_BMW_2008.pdf
24. Телесериал Elementary. – Robert Doherty. – Режим доступа : <http://ororo.tv/shows/elementary>.

УДК 811.112.2'07

Ю. В. Лейба,

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка, м. Суми

ЭТАЛОН ЯК ОБРАЗНА ОСНОВА ПОРІВНЯЛЬНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена порівняльним фразеологічним одиницям німецької мови. Розглядається проблема національно-культурної специфіки фразеологічної одиниці. Аналізується образ-еталон як основа порівняльних фразеологізмів та типи фразеологічних порівнянь. Іншим важливим аспектом дослідження є ступінь мотивованості образної структури фразеологізму. Особливий інтерес становить процес актуалізації певних символів (образів, еталонів) в порівняльних фразеологізмах німецької та української мови.

Ключові слова: фразеологізми, порівняння, порівняльні фразеологічні одиниці, образ, еталон, символ.

ЭТАЛОН КАК ОБРАЗНАЯ ОСНОВА СРАВНИТЕЛЬНЫХ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена сравнительным фразеологическим единицам немецкого языка. Рассматривается проблема национально-культурной специфики фразеологических единиц. Анализируется образ-эталон как основа сравнительных фразеологизмов, а также типы фразеологических сравнений. Другим важным аспектом исследования является степень мотивированности образной структуры фразеологизма. Особый интерес представляет процесс актуализации определенных символов (образов, эталонов) в сравнительных фразеологизмах немецкого и украинского языка.

Ключевые слова: фразеологизмы, сравнение, сравнительные фразеологические единицы, образ, эталон, символ.

THE MODEL AS AN IMAGE-BEARING BASIS OF COMPARATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS OF GERMAN LANGUAGE

The article is devoted to comparative phraseological units of German language. The problem of national and cultural specificity of phraseological units is analyzed. For the time being, phraseological system of any language is viewed as the most nationally-determined and specific phenomenon. Within linguistic-cultural approach to this question, national and cultural uniqueness of phraseological units is expressed in the presence of some extra-linguistic component in the meaning of a word. This component is always conveyed by some models, images or even symbols. It is caused by certain factors which are specific to a particular culture. They are: national traditions, customs, rituals, beliefs, history etc.

The article also dwells upon the analysis of image (model) as the basis of comparative phraseological units and upon the types of comparison, which are subdivided into «physiological» and «psychological» ones. The features of images (models) of comparative phraseological units are distinguished between motivated (determinative, characteristic) and non-motivated. Another very important aspect of this research is the degree of motivation of image-bearing structure of phraseological units.

The process of actualization of certain symbols (images, models) in comparative phraseological units of German and Ukrainian language is of particular interest.

Key words: *phraseological units, comparison, comparative phraseological units, image, model, symbol.*

Постановка проблеми. З розвитком лінгвістичної науки кінця XX – початку XXI ст., підвищується інтерес до виявлення національно-культурної своєрідності фразеологічної системи. Відтепер саме фразеологічна система мови розглядається як найбільш національно-детерміноване і самобутнє явище. У рамках лінгвокраїнознавчого підходу до вирішення даного питання, національно-культурна своєрідність фразеологізмів виражається у наявності в них позамовного компонента в значенні слова, зумовленого екстралінгвістичними чинниками, які є характерними для певної культури [4, с. 336–337]. Цей позамовний компонент досить часто виражений певним символом або еталоном, притаманним тій чи іншій культурі. Щоб зрозуміти, чому саме той чи інший еталон є образним компонентом порівняльної фразеологічної одиниці, потрібно досить добре володіти не лише мовою певного народу, а й знати його національно-культурну специфіку. Крім того, досить довгий час порівняльні фразеологізми розглядалися в загальному складі фразеологічних одиниць німецької мови як мовленнєві кліше. Таким чином, виникає потреба детальнішого дослідження образної основи порівняльних фразеологічних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософські аспекти проблеми вивчення національно-культурної специфіки фразеологічної одиниці, закладені В. фон Гумбольдтом, О. О. Потєбнею, Е. Сепіром, нині ґрунтовно досліджуються такими лінгвістами, як Н. В. Дмитрієва, А. Г. Назарян, Д. В. Ужченко, К. І. Мізін, В. І. Школяренко, Н. С. Ляшенко та ін., які вважають, що вибір певного образу-мотиву пов'язаний із загальним світосприйняттям і світорозумінням суб'єкта, і залежить від його картини світу, у тому числі й мовної. Незважаючи на ґрунтовне вивчення національно-культурного аспекту фразеологічної одиниці, проблема аналізу образу-еталону порівняльної фразеологічної одиниці німецької мови залишається широким полем для дослідження.

Постановка завдання. Оскільки порівняльні фразеологізми німецької мови достатньо довгий час залишалися поза увагою вітчизняних та зарубіжних мовознавців, виникає нагальна потреба в їх детальному дослідженні. Тож, *метою статті* є аналіз образу-еталону як невід'ємної основи порівняльних фразеологічних одиниць німецької мови.

Виклад основного матеріалу. Кожен народ у своїй мовній картині світу відтворює своєрідні, властиві йому образи, символи, стереотипи. Мова зберігає лише ті фразеологізми, які прямо або опосередковано співвідносяться з еталонами, стереотипами й міфологемами національної культури – як матеріальної, так і духовної. Культурний компонент мови на рівні фразеології певною мірою фіксує культуру народу – носія мови, оскільки фразеологічний фонд містить у своїй семантиці національно-культурний компонент. Цей компонент є повним відображенням усіх аспектів розвитку й існування певного суспільства й впливає на вибір образу-еталона.

Вважається, що саме образи-еталони є когнітивними центрами порівняльних фразеологізмів, оскільки головним методом різних рівнів суспільної свідомості, на думку І. І. Дубініна та Л. Г. Гусякової, найчастіше виступає метод порівняння, тобто пошук еталона. **Еталоном** вважається образна форма вираження властивостей людини або предмета певною реальною, значущою з погляду повсякденно-культурного досвіду, деякий ідеалізований стереотип, який на соціально-психологічному рівні виступає як вияв нормативних уявлень про людину, світ, суспільство. Еталонізуються можуть предмети, якості, дії, що виступають образною заміною властивостей інших реалій, стаючи їх знаком і таксонами культури [3].

Відомо, що для вибору певного еталона порівняння фразеологічної одиниці послугував мотив, пов'язаний з досвідом, історією і загальнокультурною специфікою народу. Дослідник К. І. Мізін стверджує, що мотивованість вибору того чи іншого образу-еталона зумовлюється тим, яка з ознак актуалізується в ньому [2, с. 7].

Н. В. Дмитрієва виокремила кілька ознак образів-еталонів порівняльних фразеологічних одиниць, в основу яких покладений ступінь мотивованості образної структури фразеологізму:

1) мотивовані ознаки, які поділяються на:

а) *визначальні* – певні ознаки безпосередньо відображені у визначенні образу-еталона: *wie ein Kaktus* – значення «колючий», виступає основою порівняння з неголеною людиною;

б) *характерні* – ознаки не відображені у визначенні образу-еталона, але входять до його навколоядерної значеннєвої зони і поділяються на: а) постійні (завжди присутні у значенні як невід'ємна властивість образу-еталона): *kühl wie ein Eisstrank* – беземоційний; б) ймовірнісні (ознаки не входять до складу значення образу-еталона): *traurig wie ein Huhn im Regen* – бути в пригніченому настрої;

2) немотивовані (предмет не має цих ознак, вони виходять за межі значення еталона): *dumm wie ein Ochse* (досл. дурний як віл) – дурний як осел. Німецькомовний соціум еталонізував цю тварину, надаючи їй характеристики дурної, розумово обмеженої, хоча в українській культурі віл виступає образом-еталоном виконавця важкої роботи [2, с. 8].

Проаналізувавши низку досліджень з даного питання, ми погоджуємося з дослідником К. І. Мізіним і приходимо до висновку що ознаки образу-еталона порівняльних фразеологічних одиниць, запропоновані Н. В. Дмитрієвою, актуалізуються в двох типах порівнянь. Перший тип – це, так звані, «**фізіологічні порівняння**», тобто ті порівняльні фразеологізми, у основу яких покладені сенсорні ознаки людської психіки, які поділяються відповідно до органів перцепції на: 1) зорові порівняння: *weiß wie Schnee* – білий як сніг; 2) слухові порівняння: *explodieren wie ein Luftballon* – дуже скипіти; 3) смакові порівняння: *süß wie Zucker* – дуже милий; 4) дотикові порівняння: *kühl wie ein Eisberg* – думати діловито; 5) нюхові порівняння: *es stinkt wie in einer Affenbude* – у приміщенні багато спертого повітря.

Другий тип характеризується повним не включенням сенсорних ознак у формування образів-еталонів порівняльних фразеологічних одиниць, що призводить до утворення «**психологічних порівнянь**», які є значно чисельнішими, ніж порівняння першого типу. У даному випадку актуалізується внутрішня подібність, а зовнішня нівелюється. Слід зазначити, що «психологічні порівняння» з самого початку є образними, оскільки в образі-еталоні вже відбулося переосмислення значення. У порівняльному фразеологізмі *wie eine Klette an j-n hängen* (розм. приставати до кого-небудь як реп'ях, як шевська смола) образною основою виступає *eine Klette*, яка навіть без процесу порівняння має метафорично-символічне значення, оскільки метафора й метонімія є найпоширенішими механізмами переосмислення в порівняльних фразеологізмах [3].

Як вже зазначалося, вербалізація національної специфіки у формі фразеологізму є також доволі поширеним явищем. Характерним прикладом цього явища є порівняльний фразеологізм *wie der Igel zum Handtuch*, який в уявленні українців має зовсім інше лексичне наповнення – «*як корові сідло*». На прикладі цих двох фразеологічних порівнянь спостерігаємо, як у них відобразилася національно-культурна специфіка двох народів. Для німців актуалізація ознак сильних, хижих

тварин з більш-менш позитивною конотацією (*їжак, ведмідь, вовк* тощо) в образі-еталоні є типовою, оскільки сама країна, враховуючи її історію, відзначається стійкістю й войовничістю.

Актуалізація такої тварини, як *корова* в українському варіанті фразеологізму пов'язана із певним символізмом, оскільки з давніх-давен корова у слов'ян – це годувальниця, яка рятує родину в найскрутніші часи, її ототожнюють з позитивними рисами, тоді як в Німеччині корову порівнюють з людьми, які повільно думають, не розуміють, погано знають свою справу: *soviel von etwas verstehen, wie die Kuh vom Sonntag* – знатись на чомусь, як сліпий на кольорах; *der Mensch ist wie eine Kuh, er lernt immer was dazu* – вік живи, вік учись; *dastehen wie die Kuh vor dem neuen Tor* – вирічатись як теля на нові ворота; *etwas passt jemandem hinein, wie eine Kuh in die Akademie* – щось пристало кому-небудь як свині наритники [1, с. 414]. Таким чином, в українській культурі образ-еталон актуалізується через іншу тварину (*теля, свиня*), яка не є настільки шанованою і може нести навіть негативну конотацію. У деяких випадках фразеологізм із зоонімічним компонентом, який є образом-еталоном в німецькій мові, не знаходить свого відповідника в українській мові і тому при перекладі цей компонент втрачається.

Досить часто образ-еталон втілює в собі певний символ, який і є визначальною одиницею порівняльної частини. Загальновідомо, що символ є невід'ємним компонентом фразеологічної одиниці. Символіка – поняття загальнолюдське і національно-специфічне, етногенетичне. Символ як явище, має універсальний загальнолюдський характер і водночас виражається на рівні національної свідомості народу і є його загальнокультурним надбанням, що передається з покоління до покоління. Саме в символах відбиваються національні традиції, звичаї, обряди, вірування, національні риси характеру, історія тощо. Словесна символіка народу виступає важливим чинником творення національно-культурної картини світу [4, с. 342].

Так, образ (символ) *свині* є досить суперечливим в обох культурах. В українців свиня асоціюється з фізичним брудом та моральною деградацією: *брудний як свиня; напився як свиня; підкласти комусь свиню* (завдати прикрощів, неприємностей, вчинити підступно, напакостити). Також свиня є символом жадібності, нахабства, впертості, нечистих, гріховних людських бажань і звичок: *посади свиню за стіл, а вона й ратиці на стіл; свині тільки рило просунути – а там і вся пролізе; якби свині роги – вона б людеі поколола*. І хоча в уявленні українців свиня також є символом плодючості й достатку, але у фразеології це не відобразилося.

У німців, з огляду на роль свині в житті давньонімецького населення та її відображення у звичаях країни й у мові, образ цієї тварини є перш за все символом достатку, щастя та удачі: *Schwein haben* – мати щастя, удачу; *Er hat großes Schwein gehabt!* (розм.) – Йому страшенно пощастило!; *Das nenne ich Schwein!* (розм.) – Оце так щастя привалило! Тим не менше, у німецькій мові чимало порівняльних фразеологізмів з компонентом «свиня», які мають негативну конотацію: *bluten wie ein Schwein* (груб.) – стікати кров'ю; *schwitzen wie ein Schwein* – сильно потіти; *wie das Schwein aus dem Stall fortlaufen* (wie die Schweine vom Troge aufstehen) – піти, залишивши повний безлад після себе; *voll (besoffen) wie ein Schwein* (груб.) – дуже п'яний; *schreien wie ein gestochenes Schwein* (груб.) – кричати як різаний тощо [5].

Висновки. Національно-культурна семантика особливо помітно виражена у фразеологічних одиницях. Фразеологізми не лише зберігають пам'ять про образну мотивованість значення й про мотиви вибору образу, а й здатні накопичувати й передавати цю пам'ять з покоління до покоління, тому без досліджень культурологічного компонента фразеологічного складу мови неможливо створити повне уявлення про культурно-національний менталітет. Національну мовну специфіку вказаних одиниць складають внутрішній образ, який лежить в основі одиниць, семантика і структура фразеологічної одиниці, лексичний склад і стилістичні характеристики. Цей внутрішній образ втілюється в стереотипи, символи, образи, еталони, зрозуміти які можна лише завдяки володінню не лише мовними, а й загальнокультурними знаннями. Саме еталон є тією невід'ємною частиною порівняльної фразеологічної одиниці, яка передає всю її образність. Кожен народ має свій, притаманний йому арсенал еталонів, в чому ми впевнилися на прикладі порівняльного аналізу німецьких й українських порівняльних фразеологізмів. Даний аспект є відкритим для подальшого вивчення, оскільки проблема пошуку спільного й відмінного у фразеологічній картині обох мов є недостатньо вичерпаною.

Література:

1. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник: том 1-й / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. шк., 1981. – 416 с.
2. Мізін К. І. Компаративні фразеологічні одиниці сучасної німецької мови: шляхи утворення та ідеографія: автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 / Костянтин Іванович Мізін. – Київ : КНЛУ, 2004. – 19 с.
3. Мізін К. І. Проблеми фразеографічної фіксації німецьких усталених порівнянь у двомовному словнику [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/3685/1/05mkpids.pdf>
4. Школяренко В. І. Критерії встановлення національно-культурної специфіки фразеологізмів німецької мови VIII–XVII ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://otherreferats.allbest.ru/languages/d00211803.html>
5. Буренкова С. В. Зооморфные образы немецкой и русской фразеологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/zoomorfnye-obrazy-nemetskoj-i-russkoj-frazeologii>

УДК 811.111'37'42

О. В. Луньова,

Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, м. Миколаїв

ЛІНГВОДИСКУРСИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ РОНАЛЬДА РЕЙГАНА

У пропонованій статті розглядаються лінгводискурсивні особливості публічних виступів Р. Рейгана. Аналізуючи промови президента США, виділяються основні теми його виступів, основні концепти та цінності, до яких він апелює, основні стратегії і тактики, якими користується для досягнення окремих цілей і задач.

Ключові слова: дискурс, мовна особистість, стратегії, тактики, лінгводискурсивні особливості, стилістика, імперія зла.

ЛИНГВОДИСКУРСИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПУБЛИЧНЫХ ВЫСТУПЛЕНИЙ РОНАЛЬДА РЕЙГАНА

В предложенной статье рассматриваются лингводискурсивные особенности публичных выступлений Р. Рейгана. Анализируя речи президента США, выделяются основные темы его выступлений, основные концепты и ценности.